

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 18 december 2019

Mål nr

T 2977-18

PARTER

Klagande

Ericsson AB, 556056-6258

164 80 Stockholm

Ombud: Advokat AR

Motpart

MN

Ombud: Advokat BT

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2018-05-18 i mål T 5556-16

DOMSLUT

Högsta domstolen upphäver hovrättens dom i själva saken och förpliktar MN att till Ericsson AB betala 4 974 458 kr, och ränta enligt 6 § räntelagen på 2 424 420 kr från den 19 mars 2012.

Högsta domstolen upphäver hovrättens dom även i fråga om rättegångskostnader och befriar Ericsson AB från skyldigheten att betala MNs rättegångskostnader vid tingsrätten, i hovrätten och hos Högsta domstolen samt förpliktar MN att ersätta Ericsson AB för rättegångskostnader

- vid tingsrätten (mål T 17478-11) med 121 450 kr, varav 121 000 kr avser ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 7 maj 2013,
- i hovrätten (mål T 5520-13 och T 5556-16) med 386 170 kr, avseende ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen på 108 920 kr från den 18 november 2014 och på 277 250 kr från den 18 maj 2018, samt
- hos Högsta domstolen (mål T 6069-14) med 245 500 kr, avseende ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 17 juni 2016.

Högsta domstolen förpliktar MN att ersätta Ericsson AB för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 340 000 kr, avseende ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Ericsson har yrkat att MN ska förpliktas att till bolaget betala 4 974 458 kr, och ränta enligt 6 § räntelagen på 2 424 420 kr från den 19 mars 2012 till dess betalning sker.

Ericsson har vidare yrkat att bolaget ska befrias från skyldigheten att ersätta MN för rättegångskostnader vid tingsrätten, i hovrätten och hos Högsta domstolen samt att bolaget i stället ska tillerkännas ersättning för rättegångskostnader i dessa instanser.

MN har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 6.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Benchmark Electronics AB trädde i likvidation 2003. MN förordnades till likvidator. Kallelse på okända borgenärer utfärdades men ingen borgenär hörde av sig. Likvidatorn upprättade slutredovisning 2006 av vilken det framgick att Ericsson som föregiven borgenär hade rest krav efter kallelsetidens utgång. MN gjorde bedömningen att denna fordran var prekluderad. Bolagets tillgångar skiftades ut utan att några pengar sattes av för Ericssons krav.
2. Ericsson väckte talan mot Benchmark och krävde betalt för sin fordran avseende ersättning för varor och tjänster enligt fem fakturor. Hovrätten ansåg vid sin prövning att Benchmark hade känt till Ericssons fordran på det sätt som avses i lagen om kallelse på okända borgenärer. Benchmark förpliktades därför att betala drygt 2,5 miljoner kr till Ericsson. Domen vann laga kraft. Ericsson har inte fått betalt för det utdömda beloppet.
3. Därefter väckte Ericsson talan om skadestånd mot MN. Såväl tingsrätten som hovrätten ansåg att MN inte hade förfarit vårdslöst när han

bedömde Ericssons fordran som i sin helhet okänd och ogillade redan på den grunden skadeståndstalan.

4. Högsta domstolen har vid en tidigare prövning i målet förklarat att MNs beslut att skifta bolagets tillgångar, utan att avsätta pengar till betalning av den påstådda skulden till Ericsson, innebar en överträdelse av 25 kap. 38 § aktiebolagslagen samt att handlandet var oaktsamt (se ”Benchmark I” NJA 2016 s. 609). Målet i övrigt visades åter till hovrätten för handläggning av de återstående frågorna.

5. Hovrätten har ogillat skadeståndstalan med hänvisning till att Ericsson inte visat att det förelåg orsakssamband mellan MNs beslut och Ericssons påstådda skada.

Frågorna i målet

6. Högsta domstolen har nu åter beviljat partiellt prövningstillstånd. Beslutet innebär att domstolen i denna dom prövar om MN i egenskap av likvidator – som har förfarit vårdslöst – är skadeståndsskyldig gentemot Ericsson i egenskap av tredje man. Vidare prövar domstolen – om skadeståndsskyldighet anses föreligga – med vilket belopp skadestånd ska utgå.

En likvidators uppgifter

7. En likvidator ska så snart det kan ske omvandla bolagets tillgångar till pengar i den utsträckning det behövs för likvidationen samt betala bolagets skulder. Återstående tillgångar ska skiftas när anmälningstiden för okända borgenärer har löpt ut och bolagets kända skulder har betalats. Om det råder tvist om en skuld eller en sådan inte har förfallit till betalning eller om en skuld av annan orsak inte kan betalas, ska likvidatorn sätta av pengar till betalning av skulden. Resterande tillgångar ska skiftas. (Se 25 kap. 35 och 38 §§ aktiebolagslagen.)

8. Om en skuld är tvistig vid tiden för skiftet, omfattas den av likvidatorns skyldighet att enligt 25 kap. 38 § sätta av pengar till betalning av den. En skuld får i princip anses vara tvistig när någon påstår sig ha en fordran på bolaget och likvidatorn inte accepterar betalningsskyldighet (se ”Benchmark I” p. 14 och 15).

Inledning om en likvidators skadeståndssvar

9. I 29 kap. 1 § och 25 kap. 30 § aktiebolagslagen finns bestämmelser om likvidatorns ansvar för fullgörandet av sitt uppdrag. Ansvaret mot bolaget (det interna ansvaret) regleras i 29 kap. 1 § första stycket första meningen. Av bestämmelsen följer att en likvidator som när han eller hon fullgör sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget ska ersätta skadan. Detsamma gäller enligt andra meningen när skadan tillfogas en aktieägare eller någon annan genom överträdelse av aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen (det externa ansvaret).

10. Det externa ansvaret ska sanktionera bestämmelser i bl.a. aktiebolagslagen som har till syfte att skydda tredje man (se t.ex. SOU 1971:15 s. 353 och prop. 1997/98:99 s. 186). Vissa regler är uppställda för att skydda tredje man mot omedelbar eller direkt skada. Exempel på sådana regler är att det på aktiebrev ska antecknas vissa förbehåll som kan vara av intresse för en utomstående förvärvare. Andra regler, såsom årsredovisningsreglerna, avser att skydda både bolaget och tredje man. Åsidosättande av dessa regler kan vålla skada inte bara för bolaget som sådant utan även tillfoga tredje man en direkt skada. Så kan vara fallet när en kreditgivare förlitar sig på en missvisande årsredovisning (jfr ”Sparbankens kreditgivning” NJA 1996 s. 224). En tredje man kan också drabbas av en medelbar skada. Skadan träffar då primärt bolaget som sådant och endast indirekt får detta följder för tredje man (jfr ”Tryck och Kartongs faktura” NJA 1979 s. 157). Exempel på sådana regler är de om bolagets bundna kapital.

11. För ansvar krävs alltså till en början åtminstone en oaktsam överträdelse av någon regel i aktiebolagslagen. Det är även vid juridiska bedömningar fråga om en sedvanlig aktsamhetsbedömning – utan någon förhöjd culpitröskel – som ska göras, trots att en uppenbarhetsterminologi emellanåt kommer till användning (jfr ”Advokatens skatterådgivning” Högsta domstolens dom den 7 november 2019 i mål nr T 2841-18 p. 34 och 35).

En skada föreligger vid skifte utan avsättning

12. För det fall en likvidator underlåter att sätta av pengar till en tvistig fordran på sätt som föreskrivs i aktiebolagslagen, och i stället skiftar ut samtliga tillgångar i bolaget, försämras borgenärens möjligheter att få betalt.

13. En tredje man har i princip inte något ansvar för att efter skiftet vidta åtgärder för att försöka få betalt för sin tvistiga fordran av ett upplöst bolag. Det kan inte heller krävas att han eller hon vidtar åtgärder för att t.ex. söka få betalt för sin fordran hos dem, som vid skiftet uppburit egendom. (Jfr ”Claestorps torvströaktiebolag” NJA 1932 s. 32.)

14. Mot denna bakgrund föreligger i allmänhet redan vid skiftet en betydande risk för förlust och därmed en skada för tredje man (jfr ”Sparbankens kreditgivning”).

Orsakssambandet mellan oaktsamhet och skada

15. Distinktionen mellan omedelbar och medelbar skada (se p. 10) får betydelse för bedömningen av huruvida det finns ett samband mellan oaktsamheten och den skada som tredje man påstår sig ha drabbats av. Vid medelbar skada krävs att den skadegörande handlingen eller underlåtenheten medfört insolvens eller förvärrat en redan föreliggande insolvens hos bolaget, vilket inte behöver utredas när skadan är omedelbar för tredje man.

16. Vad som utgör den ena eller den andra typen av skada framgår inte av 29 kap. 1 § aktiebolagslagen. För att avgöra den frågan måste ledning hämtas i den överträdde bestämmelsen och denna måste tolkas mot bakgrund av dess skyddsändamål. (Jfr bl.a. ”BDO” NJA 2014 s. 272 p. 18 och ”Q-bolaget” NJA 2017 s. 1011 p. 17.)

17. Regleringen i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen ger likvidatorn en möjlighet att skifta tillgångarna fastän det råder tvist om en skuld. Ett sådant skifte förutsätter dock att tillräckliga medel för betalning av skulden först har satts av. Lagen ger på detta sätt uttryck för en avvägning mellan aktieägarnas avvecklingsintresse och borgenärsintresset. Den skyddar således även en tredje man med en tvistig fordran – som till skillnad från en aktieägare inte kan klandra skiftet – från att bolagets möjlighet att betala skulden försämras genom att samtliga tillgångar skiftas (se ”Benchmark I” p. 11, jfr härtill prop. 1910:54 s. 119).

18. En underlåten avsättning i samband med skiftet kan inte sägas skada bolaget. Ett sådant handlade innebär i stället att en omedelbar skada uppkommer för tredje man.

Vilket belopp uppgår skadan till?

19. Innan likvidatorn fastställer aktieägarnas skifteslotter i bolagets tillgångar är han eller hon alltså skyldig att avsätta pengar för betalning av en tvistig skuld. I tidigare lagtext talades om att ”erforderliga medel” skulle innehållas, och det ansågs att likvidatorn borde tillse att avsättningen hade en betryggande marginal. Motsvarande gäller enligt den nuvarande aktiebolagslagen (se ”Benchmark I” p. 11 och 15, där det anges att tillräckliga medel ska ha satts av).

20. Hur mycket som ska sättas av kan vara svårt att i det enskilda fallet avgöra. Att ett belopp motsvarande skulden ska sättas av är klart redan av

bestämmelsens ordalydelse. När likvidatorn beräknar hur mycket pengar som ska sättas av för en tvistig fordran måste han eller hon beakta att t.ex. en domstol skulle kunna avgöra tvisten till nackdel för bolaget eller att en förlikning ingås (se ”Benchmark I” p. 15).

21. Det anförda innebär att utöver skulden, måste såväl dröjsmålsränta som kostnader för en eventuell process tas med i beräkningen av det belopp som ska sättas av innan resten skiftas. Skulle de avsatta medlen visa sig inte räcka till är den oaktsamma likvidatorn ansvarig för det som fattas.

Jämkning av skadestånd

22. Enligt 29 kap. 5 § aktiebolagslagen kan ersättningsskyldighet enligt kapitlet jämkas om det är skäligt med hänsyn till handlingens art, skadans storlek och omständigheterna i övrigt. Möjligheten till jämkning enligt aktiebolagslagen överensstämmer i huvudsak med vad som gäller enligt skadeståndslagen. Jämkningsregeln är avsedd att tillämpas bara undantagsvis; den ska tillgripas som en sista utväg, när tillämpning av övriga skadeståndsregler leder till orimliga konsekvenser. (Jfr härtill och för det följande Bertil Bengtsson & Erland Strömbäck, Skadeståndsrätt. En kommentar, 6 uppl. 2018, s. 461 ff.)

23. Jämkning kan enligt paragrafen ske med hänsyn till handlingens art. Detta ger utrymme att beakta graden av oaktsamhet som skadevällaren visat. Jämkning på denna grund blir främst aktuell i situationer där den ansvarige genom en handling som är mindre oaktsam har orsakat en stor skada.

24. Täcks skadeståndet av en ansvarsförsäkring är möjligheten till jämkning i princip utesluten. I så fall kan ersättningsskyldigheten knappast sägas vara så betungande att den skulle vara orimlig på något sätt. Om försäkringen är begränsad i något avseende, t.ex. när skadeståndet är så stort att det delvis faller utanför försäkringsbeloppet, kan jämkning bli aktuell. I de situationer

där en skadevållare som driver näringsverksamhet valt att teckna försäkring endast till ett begränsat belopp ska normalt full ersättning utgå. Endast i de fall en högre risk inte skulle vara möjlig att försäkra på rimliga villkor kan det få betydelse för frågan om jämkning.

25. Även den skadelidandes ekonomiska situation kan få betydelse. Har skadeståndet väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning eller är det särskilt viktigt för hans eller hennes ekonomi, kan det vara ett skäl mot nedsättning. Däremot saknas anledning att ta hänsyn till att den skadelidande är förmögen eller har tecknat en egen försäkring.

Bedömningen i detta fall

Oaktsamheten är skadeståndsgrundande

26. Högsta domstolens tidigare prövning (se p. 4) innebär att det är fastställt att MNs beslut att skifta bolagets tillgångar utan att avsätta pengar till betalning av den påstådda skulden innebar en överträdelse av 25 kap. 38 § aktiebolagslagen och att hans handlande var oaktsamt. Det är därmed skadeståndsgrundande (se p. 11).

Skadan är omedelbar

27. Genom att underlåta att sätta av pengar vid skiftet uppkom en betydande risk för förlust och det uppstod en omedelbar skada för Ericsson (se p. 14 och 18).

Orsakssamband föreligger

28. Hade MN följt reglerna i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen och satt av pengar till den tvistiga fordran hade Ericsson kunnat få betalt. Det föreligger därmed ett orsakssamband mellan hans underlåtenhet och den skada som Ericsson har drabbats av.

Ersättning ska utgå med yrkat belopp

29. Skadeståndet ska motsvara det belopp som likvidatorn skulle ha satt av. Det saknas anledning att göra någon annan bedömning än att Ericssons fordran uppgår till de belopp som fakturorna utvisar. Till detta kapitalbelopp ska läggas upplupen ränta från respektive fakturadatum till delgivning av stämning med MN (se p. 21). Beräkningen av räntan är inte ifrågasatt. Även rättegångskostnader i processen mot Benchmark ska ersättas med yrkat belopp (se p. 21).

Jämkning ska inte ske

30. Handlingsregeln i 25 kap. 38 § aktiebolagslagen är tydlig och ska inte föranleda några komplicerade ställningstaganden. När handlingsregeln trots detta inte följs måste överträdelsen anses ha varit oaktsam på ett sådant sätt att jämkning inte ska ske på grund av handlingens art. Vad MN anfört om att han vidtagit långtgående åtgärder för att bringa klarhet i bolagets skuldförhållanden och att andra bolagsföreträdare inte har vidtagit åtgärder för att förenkla för honom saknar vid denna bedömning betydelse för jämningsfrågan.

31. Annat har inte framkommit än att ansvarsbegränsningen i den försäkring som MN hade tecknat motsvarade den för advokater lägsta tillåtna. Det belopp som Högsta domstolen kommit fram till att han ska betala i skadestånd överstiger inte begränsningsbeloppet i någon väsentlig mån. Det har inte gjorts gällande att det inte skulle vara möjligt att få försäkring till högre belopp till rimliga villkor. Jämkning ska därmed inte ske med hänsyn till den försäkringstäckning MN har.

32. Vad MN anfört om att fordran är marginell i förhållande till Ericssons ekonomi utgör inte skäl för jämkning. Inte heller i övrigt finns det skäl att jämka MNs skadeståndsskyldighet.

Sammanfattande slutsats

33. Sammanfattningsvis kommer Högsta domstolen fram till att MN är skadeståndsskyldig för den skada som Ericsson åsamkats. Ersättningen ska bestämmas till yrkat belopp.

34. Med hänsyn till den utgång målet fått ska Ericsson befrias från att betala rättegångskostnader till MN i olika instanser och han ska åläggas att betala rättegångskostnader till Ericsson. De belopp som inte har vitsordats får anses skäliga.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad,
Svante O. Johansson (referent), Dag Mattsson, Malin Bonthron och
Stefan Reimer
Föredragande justitiesekreterare: Sofie Westlin